

Memo – Ter kennisname

Registratienummer:
20.004020

Aan: VV
Van: D&H
Onderwerp: Herziening plan van aanpak landbouwemissies
Datum: 5-2-2020

Waarom moet u dit weten

Voor de kwaliteit van zowel kleine polderwateren als het primaire watersysteem zijn we mede-afhankelijk van de agrariërs in ons gebied. Dit omdat de waterkwaliteit door agrarische bedrijfsvoering negatief beïnvloed wordt door het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen, zelfs als de agrariërs voldoen aan alle wettelijke eisen/regels.

Aangezien de derde KRW planperiode voor de periode 2021-2027 (KRW3) aanbreekt, en zich binnen de agrarische sector veel ontwikkelingen hebben voorgedaan, is besloten voor deze laatste KRW periode een herzien programmaplan voor de landbouwsector op te stellen. Dit is u ook toegelicht op 18 december jl. tijdens de beeld VV van de KRW. Dit plan is een plan voor de periode 2021-2027, dat tussentijds geëvalueerd en -indien nodig- aangepast zal worden.

Kernboodschap

- Waterkwaliteit verbeteren in het landelijk gebied is complex. Iedere sector en ieder gebied heeft zijn eigen uitdagingen.
- Als de agrariërs voldoen aan de wet, worden de KRW-doelen niet behaald.
- Extra stappen die genomen kunnen worden, zijn bovenwettelijke maatregelen en dus vrijwillig
- Niet alle bronnen in de landbouwgebieden zijn goed beïnvloedbaar. Voor het hoogst haalbare effect zal moeten worden ingezet op zowel bron- als effectgerichte maatregelen.

In het nieuwe plan gaan wij:

- Van pilots en effectiviteit maatregelen in KRW2 naar doelgerichte maatregelen en resultaat in KRW3
- Focus op vermindering van fosfaat in het oppervlaktewater door bovenwettelijke bron- en effectgerichte maatregelen
- Maatwerk per landbouwsector door gebiedsgericht werken in de vorm van 'droompolders', met een focus op het bollen- en bomengebied en de reductie van fosfaat
- Meer inzetten op communicatie, bewustwording en kennisdeling
- Dieper inzicht verkrijgen in de situatie per polder en dit delen met de agrariërs
- Agrariërs stimuleren bovenwettelijke maatregelen te nemen door het beschikbaar stellen van financiën (subsidies)
- Beperkt inzetten op gewasbeschermingsmiddelen, aangezien de verwachting is dat dit wordt opgepakt door de sectoren en nagenoeg nul is in 2027, zoals beschreven in de nota duurzame gewasbeschermingsmiddelen¹²

¹ Tiktak A., Bleeker A., Boezeman D., van Dam J., van Eerdt M., Franken R., Kruitwagen S. en den Uyl R.; 2019; GEÏNTEGREERDE GEWASBESCHERMING NADER BESCHOUWD - Tussenevaluatie van de nota Gezonde Groei, Duurzame Oogst; Planbureau voor de Leefomgeving

² <file:///C:/Users/hboer/Downloads/gezonde-groei-duurzame-oogst-tweede-nota-duurzame-gewasbescherming.pdf>

- Nauw samenwerken met interne collega's, DAW, overige overheden en organisaties en bedrijven

Context

De agrarische sector beslaat binnen het werkgebied van Rijnland een groot areaal: 42 procent van het totaal areaal van Rijnland is in agrarisch gebruik. Op dit areaal zijn zo'n 2000 agrariërs en hobbyboeren actief. Gezien de omvang van het areaal en de invloed die de agrarische sector op de waterkwaliteit heeft, is in 2012 een aanpak van agrarische emissies opgesteld, het KRW-deelprogramma landbouw. Afgelopen jaren zijn diverse projecten opgestart en is de relatie met de sector op dit dossier aangehaald.

Toelichting

Een complex dossier

Het landbouwdossier is een complex dossier. Binnen Rijnland hebben wij te maken met vijf hoofdsectoren, diverse bodemsoorten en drie greenports. Ieder met zijn eigen uitdagingen op het gebied van waterkwaliteit.

De afgelopen decennia zijn landelijk wettelijke maatregelen genomen om de emissies vanuit de landbouw naar oppervlaktewater te reduceren. Het is waarschijnlijk dat het landelijk beeld van een dalende trend voor stikstof en een stabiele trend voor fosfaat in het door landbouw beïnvloede oppervlaktewater voor een deel wordt veroorzaakt door de hierboven genoemde maatregelen uit het mestbeleid³. Voor gewasbeschermingsmiddelen geldt dat rond het millennium een enorme voortuitgang in waterkwaliteit is geboekt, maar dat de laatste jaren de afname van gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater ver achterblijft bij de doelen⁴.

Met het nemen van de maatregelen is de beoogde waterkwaliteit nog niet gerealiseerd. Voor fosfaat en gewasbeschermingsmiddelen ligt voor de landbouw nog een aanzienlijke opgave om de emissie naar oppervlaktewater te reduceren. Met de huidige Meststoffenwet wordt de opgave voor fosfaat niet voor 2027 behaald zodat het behalen van de KRW doelstellingen in gevaar komt⁵) hetgeen ook wordt veroorzaakt door de historische mestlast die uit de bodem zal vrijkomen⁶.

Wij zijn afhankelijk van de vrijwillige inzet van agrariërs in het nemen van bovenwettelijke maatregelen. Rijnland wil graag haar KRW doelen behalen, maar om een goed verhaal naar de agrariërs te hebben, zal Rijnland ook alle zeilen moeten bijzetten om zelf aan de wetgeving te voldoen (AWZI's). In sommige sectoren ontvangen de ondernemers weinig tot geen subsidie, wat betekent dat zij de bovenwettelijke maatregelen zelf bekostigen.

3 Velthof, G.L.; Koeijer, T.; Schröder, J.J.; Timmerman, M.; Hooijboer, A.; Rozemeijer, J.; Bruggen, C. van; Groenendijk, P. 2017 Effecten van het mestbeleid van op landbouw en milieu; Wageningen Environmental Research

4 Tiktak A., Bleeker A., Boezeman D., van Dam J., van Eerd M., Franken R., Kruitwagen S. en den Uyl R.; 2019; GEÏNTEGREERDE GEWASBESCHERMING NADER BESCHOUWD - Tussenevaluatie van de nota Gezonde Groei, Duurzame Oogst; Planbureau voor de Leefomgeving

5 Van Grinsven, H. en Bleeker, A., 2017 Evaluatie Meststoffenwet 2016: Syntheserapport; Planbureau voor de Leefomgeving

6 Groenendijk P, van Boekel E., Renaud L., Greijdanus A., Michels R. en de Koeijer T.; 2016; Landbouw en de KRW-opgave voor nutriënten in regionale wateren; Wageningen Environmental Research

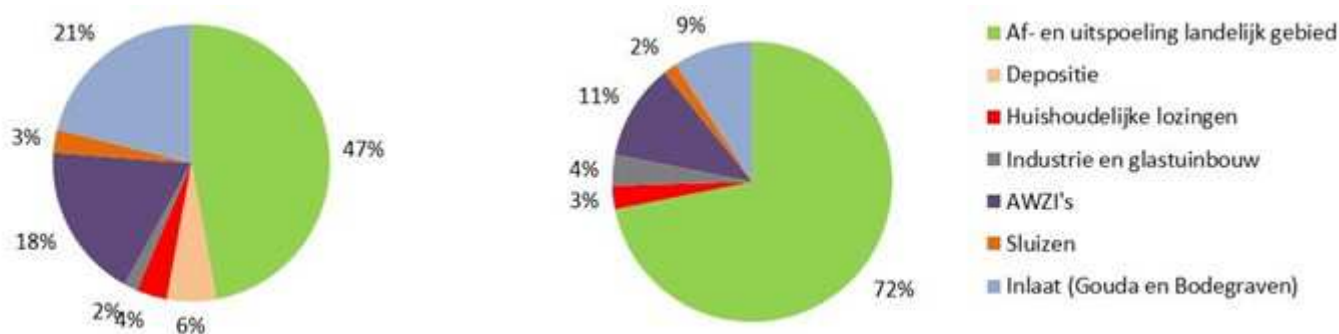
Wat is beïnvloedbaar, waar kunnen wij op sturen?

Niet alle emissies van N en P naar het oppervlaktewater zijn te koppelen aan de landbouw. Ook andere bronnen spelen een –weliswaar geringere- rol, zoals bijvoorbeeld AWZI's, riool overstorten, industriële lozingen en waterinlaat.

Zie de figuur hieronder voor de verhoudingen:

Totaal N-belasting Rijnland (2.577 ton/j)

Totaal P-belasting Rijnland (446 ton/j)

Ook niet alle emissies vanuit de landbouwgebieden zijn direct te koppelen aan de landbouw. De nalevering uit landbouwgronden, door bodemafbraakprocessen die niet aan bemesting gerelateerd zijn, kwel van fosfaatrijk grondwater zijn meestal wel gerelateerd aan het faciliteren van de landbouwfunctie van een gebied, maar niet gekoppeld aan de mestgiften door agrariërs. Het is een gegeven dat in het verleden (zonder dat een individuele agrariër daar nu nog invloed op kan uitoefenen) zich landbouw heeft ontwikkeld op gronden die t.a.v. de nutriëntenbelasting van oppervlaktewater natuurlijke handicaps vertonen. Een voorbeeld hiervan is landbouw in polders en droogmakerijen. Ontgonnen zeekleigronden leveren vaak nog na omdat ze ten behoeve van de landbouw zijn ontwaterd. Deze nalevering is een gevolg van het bedrijven van landbouw, maar niet een gevolg van de bemesting in het verleden. Ontwaterde veengronden laten een hoge belasting van het oppervlaktewater zien vanwege de oxidatie van het veen. Ook hier geldt dat de levering van nutriënten uit het veen wel een gevolg is van het bedrijven van landbouw op deze gronden, maar niet direct een gevolg is van de huidige bemesting en de bemesting in het verleden.⁷

Maar waar is nu wel op te sturen? Omdat niet alle bronnen in de landbouwgebieden beïnvloedbaar zijn, zullen zowel bron- als effectgerichte maatregelen genomen moeten worden om het hoogst haalbare effect te behalen. Als we kijken naar de landbouw in het specifiek, dan zullen brongerichte maatregelen zich richten op de huidige mestgift en het huidige gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Dit kan bestaan uit bewustwording, voorlichting van de agrariërs en het stimuleren van het nemen van/investeren in managementmaatregelen op het bedrijf om emissies te voorkomen. Effectgerichte maatregelen kunnen genomen worden door Rijnland met agrariërs. Hierbij kunt u bijvoorbeeld denken aan het plaatsen van een defosfateringsinstallatie, aanpassing van het doorspoelregime en het hydrologisch isoleren van gebieden.

Wat hebben wij onder andere al behaald

- Bezem door de middenkast: in het project bezem door de middenkast wat in 2019 heeft plaatsgevonden, is meer dan 9000 kilo aan (overbodige) gewasbeschermingsmiddelen opgehaald. Agrariërs zijn enthousiast over de actie, wat ook bleek uit het feit dat het maximum aantal agrariërs dat zich aanmeldde binnen 2,5 week was bereikt en is besloten tot uitbreiding van het aantal deelnemers. Rijnland is onlangs ook benaderd door twee andere waterschappen over hoe wij de actie hebben opgezet, aangezien zij deze actie ook willen uitvoeren.

⁷ Groenendijk P, van Boekel E., Renaud L., Greijdanus A., Michels R. en de Koeijer T.; 2016; Landbouw en de KRW-opgave voor nutriënten in regionale wateren; Wageningen Environmental Research

- Bodem- en waterdag: op deze dag in november 2019 zijn zo'n 70 agrariërs uit Rijnlands werkgebied samengekomen om kennis te delen en met elkaar te bespreken hoe we de samenwerking kunnen versterken. De dag is als zeer positief ervaren. (voor een impressie van de dag: https://www.youtube.com/watch?time_continue=2&v=7sX2vQek-Us&feature=emb_logo)
- Project POP3 investeringen Rijnland (in Zuid-Holland). Bestellingen en leveringen van in totaal 30 veegmachines en 40 drinkbakken.
- Bollenpolder van de toekomst: Gestart in 2018 als een samenwerkingsverband van 7 organisaties om de ambities duurzaamheid, identiteit en samenwerking te verbeteren. In 2019 is voor circa 100 belanghebbenden een informatiebijeenkomst gehouden.
- Toepassing van ijzerzand voor defosfatering bollengronden. In 2018 is met ondersteuning van kennisinstituut Deltares een uitgebreide pilot bij twee bollentelers uitgevoerd met ijzerzanddrainage met als doel de fosfaatemissie te reduceren. De pilot heeft helaas nog niet het (op basis van kleinschaliger proeven) verwachte resultaat opgeleverd.

Wat doen de andere waterschappen?

Ieder waterschap heeft zijn eigen aanpak van de vermindering van emissies door de landbouw. Naast de POP-projecten die gezamenlijk en met de provincies worden geïnitieerd, hebben sommige waterschappen eigen projecten lopen (zoals Rijnland het project "bezem door de middelenkast" had en "de bollenpolder van de toekomst"). Een aantal voorbeeldprojecten van en met andere waterschappen zijn: Landbouwportaal (HHNK, AGV, Rijnland), Studiegroepen melkveehouderij met watermakelaars (AGV en HDSR), Gebiedsgerichte aanpak (Delfland), etc.

Ontwikkelingen Rijk

Er zijn ontwikkelingen op nationaal politiek niveau. Minister Schouten van het ministerie van LNV gaat inzetten op kringlooplandbouw. Dit gaat mogelijk gevolgen hebben voor de wetgeving en daarmee de ontwikkeling van de sector. Kringlooplandbouw draagt op termijn bij aan verbetering van de waterkwaliteit. Het streven is dat boeren en tuinders in 2030 zoveel mogelijk zelfvoorzienend zijn door water vast te houden, te bergen en efficiënt te (her)gebruiken.⁸ Deze ontwikkeling is positief voor het behalen van de doelen van dit deelprogramma en zullen dan ook nauwgezet gevolgd worden.

Naast de ontwikkeling van kringlooplandbouw wordt er op dit moment hard gewerkt aan de invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en Nationaal Strategisch Plan (NSP). Daarmee wordt ook het nieuwe POP-4 traject bekend. Het Nationaal Strategisch Plan (van LNV / IPO en Unie) heeft, door vertragingen in Europa, pas in de zomer van 2020 een 80% versie. In verband met vertraging in de besluitvorming in Brussel zal er een transitieperiode van 1 of 2 jaar zijn in 2021 en mogelijk 2022, dit om te voorkomen dat er een gat ontstaat en agrariërs stoppen met het nemen van de benodigde maatregelen omdat er in de overgangperiode geen GLB-gelden beschikbaar zijn om het nemen van maatregelen te stimuleren. De invulling van deze transitieperiode moet nog vorm krijgen.

Rol stakeholders

In het deelprogramma landbouw werkt Rijnland nauw samen met de collectieven en belangenverenigingen zoals LTO, KAVB, greenport Boskoop en LTO-Glaskracht. Daarnaast is er intensief overleg met het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), zodat we de kennis en doelstellingen vanuit Rijnland zo goed mogelijk samen met de agrarische sector kunnen delen. Ook werkt Rijnland samen met andere waterschappen, provincies en overheden als wel bedrijfsleven en andere ketenpartijen.

⁸ Realisatieplan Visie LNV | Op weg met nieuw perspectief, 2019

Het herziene plan

Van pilots en effectiviteit maatregelen naar doelgerichte maatregelen en resultaat

Gebleken is dat afgelopen jaren goed werk is verricht en veel projecten zijn opgestart, maar wat voor een effect dit heeft op de verbetering van de waterkwaliteit is nog niet bekend. Tevens is het aantal deelnemende bedrijven aan de projecten klein, waardoor geen grote slagen worden behaald.

Het team landbouw heeft afgelopen jaar geïnventariseerd wat er intern bekend is, wat de ontwikkelingen zijn binnen de binnenlandse politiek en wetgeving en hoe de agrariërs zelf zien hoe de waterkwaliteit te verbeteren⁹. Uitvloeisel van deze inventarisatie is dit programmaplan. Gebleken is dat de werkwijze afgelopen jaren niet tot voldoende resultaat heeft geleid. Daarom wordt in dit plan een voorstel gedaan tot intensivering van de werkzaamheden en het maken van grote stappen.

De wereld verandert, Rijnland verandert mee.

Geen polder is hetzelfde. Ieder gebied heeft zijn eigen opgaven, inwoners en ontwikkelingen. Om hier maatwerk te bieden, gaan steeds meer organisaties en overheden gebiedsgericht werken. Ook bij Rijnland gaan wij dit sterker oppakken om integraal in het gebied aan het werk te gaan.

Een meer gedetailleerde beschrijving van het plan kunt u vinden in de bijlage.

Vervolg

Het deelprogramma landbouw draagt bij aan het behalen van de doelen van het KRW programma. Aangezien het deelprogramma in de periode KRW 2 geen beleidswijziging bevatte, liep de besluitvorming en financiering via de Nota Schoon water 2 (2014). Dit geldt ook voor dit plan: het bevat geen beleidswijzigingen. Besluitvorming en financiering zal via de Nota schoon water 3 lopen, die in juni 2020 aan u zal worden voorgelegd.

⁹ Hoogheemraadschap van Rijnland, onderzoek onder agrariërs, 2019

Bijlage: Samenvatting herzien plan van aanpak landbouwemissies

Aanleiding

In een groot gedeelte van het beheergebied van Rijnland voldoet de waterkwaliteit niet aan alle KRW-doelstellingen. Voor waterkwaliteit van het overige water en daardoor ook van polderhoofdwater en boezemwater zijn we afhankelijk van de agrariërs voor de verbetering van de waterkwaliteit. De agrarische sector in al zijn verschijningsvormen heeft een grote invloed op deze waterkwaliteit vanwege emissies door het gebruik van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen, zelfs als ze voldoen aan alle wettelijke eisen/regels.

Hoofddoel:

"Verbetering van de waterkwaliteit door vermindering emissies uit de landbouw, waarbij een bijdrage wordt geleverd aan het behalen van de KRW doelen."

Subdoelen:

- Aanzienlijk verminderen fosfaat gehalte bij de sectoren bollen en bomen
- Aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater is gereduceerd tot nagenoeg nul
- Creëren van bewustwording bij de agrariërs van de waterkwaliteit in hun gebied
- Stimuleren van agrariërs voor het nemen van passende maatregelen
- Ontwikkelen van een eenvoudige financieringsstructuur voor agrariërs, waarmee zij waterkwaliteitsverbeterende maatregelen nemen

Waarom is herziening nodig?

Afgelopen periode heeft het deelprogramma landbouw met name de focus gehad op het opstarten van POP 3 projecten en het intensiveren van de samenwerking met de sector. Alle POP3 projecten in Rijnlands werkgebied zijn inmiddels gestart, sommige afgerond. Resultaat op verbetering van de waterkwaliteit is niet expliciet gemonitord. Wel is ervaring opgedaan met de diverse maatregelen en inzicht verkregen in haalbaarheid en draagvlak.

De KRW doelen zijn nog niet bereikt. Dit is een feit. De bijdrage uit de agrarische sector is groot en met alleen wetgeving en pilotprojecten worden de doelen niet behaald. De agrarische sector zal met bovenwettelijke maatregelen verdere stappen moeten ondernemen.

De Rijnlandse opgave

In Rijnland is de grootste opgave het verlagen van het fosfaatgehalte in het water. Met name de bomen- en bollensector leveren hier een grote bijdrage aan. In het vernieuwde plan van aanpak zal dan ook de focus komen te liggen op het aanzienlijk verminderen van het fosfaatgehalte met de bollen- en bomensector. Het stikstofgehalte in het oppervlaktewater van Rijnland is op zodanig niveau dat hier geen focus op ligt. Voor stikstof zal Rijnland meeliften op projecten van derden en in eigen projecten meenemen waar mogelijk.

Gezien de landelijke ontwikkelingen rondom gewasbeschermingsmiddelen en de initiatieven vanuit de diverse sectoren, is de verwachting dat de emissie van deze middelen in 2030 is afgenomen tot nagenoeg 0. (voor meer informatie rondom de aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater van Rijnland, verwijs ik u naar de bestrijdingsmiddelenatlas: <http://www.bestrijdingsmiddelenatlas.nl/regio/hogheemraadschap-van-rijnland/aantal-normoverschrijdende-stoffen-per-meetpunt-per-periode.aspx>)

De uitvoering

Bollen en Bomen

De uitvoering van het verminderen van het fosfaatgehalte zal worden uitgevoerd in drie sporen:

- Spoor 1: Eén droompolder per sector
 - Gebiedsgerichte aanpak
 - Op kleine schaal gebiedsproces
 - Samenwerking met project Gezonde Sloten
 - Obv resultaat en evaluatie opschalen en verder uitrollen
- Spoor 2: Quick scan haalbaarheid
 - Zowel emissiereductie als draagvlak
 - Obv onderzoek 2015 bollen: (her)overweging maatregelen
 - Van brongericht (bv. bemesting) tot effectgericht (bv. defosfatering)
- Spoor 3: Nieuwe pilots bestaande maatregelen
 - Kosteneffectiviteit nader bepalen

Melkveehouderij, glastuinbouw en akkerbouw

Aangezien deze sectoren een lagere prioriteit qua emissies

2020: uitvoering 3 sporen

- Spoor 1: Eén droompolder per sector
 - Gebiedsgerichte aanpak i.s.m. project Gezonde Sloten
 - Naast lering ook signaal dat sector kan bijdragen
- Spoor 2: Onderzoek bijdrage per polder en bron
 - Waar knelpunten; nu alleen indicatie
- Spoor 3: Bestaande maatregelen blijven uitvoeren
- Landbouwportaal, POP, gebiedscollectieven

Planning droompolders

Bomen en bollen

2021

- Besluitvorming en voorbereiding
- Direct van start in bollenpolder

2022-2027

- Uitvoering maatregelen
- (Tussen)evaluatie

Melkveehouderij, glastuinbouw en akkerbouw

2021

- Besluitvorming en voorbereiding

2022-2027

- Uitvoering maatregelen
- (Tussen)evaluatie

Hoe krijgen we agrariërs mee?

Naast bovenstaande aanpak is het ook van belang dat agrariërs inzien waarom deelname belangrijk is. Daarbij kunnen agrariërs gestimuleerd worden maatregelen te nemen door het verstrekken van subsidies. Om agrariërs mee te krijgen in deelname aan de 'droompolders', zullen de volgende projecten lopen naast de realisering van de polders.

1. Communicatieplan

- Bewustwording & Kennisdeling
- 2020: Opstellen plan
- 2021-2027: Uitvoering plan

2. Online platform

- Inzicht in waterkwaliteit rondom het bedrijf
- 2019: Opstellen plan
- 2020: Start uitvoering

3. Financieringsstelsel stimulering agrariërs

- Stimulering tot investeren/nemen maatregelen
- 2021: NSP (nationaal strategisch plan) definitief
- 2022: Implementatie

Samenwerking

Om bovenstaande projecten te kunnen realiseren is samenwerking met interne collega's en externe partijen cruciaal. De samenwerking met interne collega's (handhaving, gebiedscoördinatoren, watergebiedsplannen, KRW etc) zal worden geïntensiveerd, evenals de samenwerking met het Deltaplan agrarisch waterbeheer (DAW) en overige partijen als overheden, bedrijven, organisaties en belangenbehartigers.